

Migracijska motivacija mladih Hrvatske kroz prizmu nekih stavova i mišljenja¹

Katarina PERIĆ PAVIŠIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Vlado ŠAKIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Stanko RIHTAR

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 31. 8. 2022.

UDK 314.151.3-054.7"465*20/39"(497.5)"201/202"

Doi: 10.5559/pi.17.32.07

Hrvatsku kao tradicionalno iseljeničku zemlju još od 15. stoljeća prate veća iseljavanja stanovništva, a to se nastavilo sve do danas. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju uvjeti migriranja znatno su izmijenjeni te nikada nije bilo lakše migrirati, a najviše se iseljavaju radno sposobni mladi u dobi od 20 do 39 godina. To je vidljivo i iz salda migracije stanovništva, odnosno iz razlike u broju useljenika i iseljenika, koja posljednjih nekoliko godina pokazuje negativan trend. Poznavanje i razumijevanje motiva za iseljavanje jedan je od važnijih uvjeta za mogućnost utjecaja na one čimbenike koji mlade potiču ili privlače na iseljavanje. Stoga je cilj istraživanja bio utvrditi glavne motive iseljavanja i njihovu zastupljenost kod mladih iseljenika iz Hrvatske kroz prizmu njihovih stavova i mišljenja.

Istraživanje je provedeno u okviru projekta »zaJEDNO srce, jedna duša, jedna Hrvatska« potaknutog od strane Humanitarne udruge fra Mladen Hrkać, a ispitano je novo punoljetno iseljeništvo (prva generacija) u dobi do 40 godina na području Europe, njih 934.

Rezultati su pokazali da se motivacija mladih iz Hrvatske prema njihovim iskazima i mišljenjima, sukladno teorijskom okviru, temelji na komplementarnom djelovanju potisnih i privlačnih čimbenika pri čemu privlačne percipiraju jačim motivacijskim čimbenicima za odluku o migriranju. Uz davanje i proširivanje uvida o motivacijskim čimbenicima mladih iz Hrvatske

¹ Rad je rezultat istraživanja provedenog u sklopu projekta »Zajedno srce, jedna duša, jedna HRVATSKA« (UP.04.2.1.06.0051) sufinanciranog sredstvima Europske unije iz Europskoga socijalnog fonda na poziv »Tematske mreže za društveno-ekonomski razvoj te promicanje socijalnog dijaloga u kontekstu unapređivanja uvjeta rada«. Dio istraživanja koji je rezultirao ovim radom obavljen je u sklopu dionice 2 projekta, pod nazivom »Suvremeni motivacijski ciklusi migriranja mladih Hrvatske u kontekstu općih migracijskih procesa u Hrvatskoj — empirijska analiza«.

kroz njihove stavove i mišljenja, naglašava se nužnost daljnjih istraživanja te proširivanja znanstvenih spoznaja na kojima je moguće temeljiti ciljane javne politike.

Ključne riječi: migracijska motivacija, mladi, iseljavanje, stavovi, mišljenja

1. Uvod

Tijekom razdoblja druge Jugoslavije postojale su brojne prepreke koje su pokušaje znanstvenog proučavanja hrvatskih migracija ograničavale totalitarnim ideološkim i jugoslavenskim okvirom što je, među ostalim, uključivao svekoliku političku izolaciju većine hrvatskog iseljeničtva. Izravna je posljedica takvog stanja do danas premalo empirijskih, znanstveno uporabljivih uvida o iseljavanju Hrvata, posebice tijekom 20. stoljeća, te pisanih tragova o iseljavanju iako postoje mnoge privatne arhive i biblioteke ispisane u središtima iseljavanja. Tek uspostavom hrvatske državne samostalnosti omogućeni su širi uvidi i spoznaje o hrvatskom iseljeničtvu nastale u Hrvatskoj i izvan nje,² a proteklih dvadesetak godina znanstveni pristupi hrvatskoj migraciji i iseljavanju, premda u sporim koracima, postaju sve češći predmet interesa većeg broja istraživača u nekoliko znanstvenih disciplina.

1.1. Kratki povijesni uvidi

Za bolje razumijevanje suvremenih migracija za Hrvatsku važno je razumijevanje povijesnih procesa iseljavanja koje je moguće prikazati kroz tri globalna migracijska vala.

Prvi globalni migracijski val odnosi se na razdoblje od 15. do 18. stoljeća. U tom razdoblju Hrvati su napuštali svoje domove poglavito zbog turskih osvajanja i nasilja turske vojske te je najveći motiv bilo spašavanje života.³ Međutim, od 16. stoljeća nadalje na iseljavanje su znatno utjecale ekonomske, političke i društvene prilike u kojima je hrvatski narod živio.⁴

U drugom valu, u razdoblju od 18. st. do Drugoga svjetskog rata, Hrvati su se iz domovine iseljavali ponajviše iz ekonomskih razloga, koji su za Hrvate bili potisni čimbenici. Iseljavanje u druge europske i prekoceanske zemlje gotovo je uvijek uz ekonomske razloge usko bilo povezano s onima političke naravi. Percepcija tadašnjih iseljenika o tome da je negdje drugdje

² Vlado Šakić, Katarina Perić, »Osvrt na suvremene migracije i njihov odraz na moderni hrvatski identitet«. U: M. Žanić, D. Živić, S. Špoljar Vržina i G.-M. Miletić (ur.), *Suvremene migracije u Republici Hrvatskoj. Uzroci, posljedice i aktualni trendovi*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2021., 35-44.

³ Ivan Rogić, *Tehnika i samostalnost*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2000.

⁴ Ivan Čizmić, Marin Sopta, Vlado Šakić, *Iseljena Hrvatska*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2005.

bolje jasno je vidljiva u apelu Stjepana Radića da je uzrok iseljavanju nada da negdje u svijetu ima više dobra i pravednosti.⁵

Treći val iseljavanja može se podijeliti u tri razdoblja — razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata, razdoblje od 1965. do 1990. i razdoblje nakon 1990. Prvo razdoblje, nakon Drugoga svjetskog rata, obilježile su ilegalne migracije izazvane polarizacijom Hrvata u ratu i totalitarnim politikama druge Jugoslavije. Nakon ukidanja restrikcija, u razdoblju od 1965. do 1990., prevladavaju ekonomske migracije i to one legalne, tumačene kao privremen boravak u svrhu zarade. Poglavitno su bile odraz nagomilanih gospodarskih i političkih teškoća u kojima se našlo tadašnje jugoslavensko društvo. Neriješeni politički i ekonomski problemi te međunacionalni odnosi glavni su razlozi što su se tzv. privremene migracije tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina pretvorile u trajno iseljavanje.⁶ U trećem razdoblju, koje je nastupilo nakon uspostave hrvatske državne samostalnosti 1991. godine i završetka Domovinskog rata, migriranje Hrvata, osim ratnih učinaka i posljedica, uvjetovano je gospodarskom situacijom poglavito prouzročenoj neučinkovitom i socijalno nepravednom privatizacijom te visokom stopom korupcije. Posebno je nepovoljna okolnost iseljavanja u trećem razdoblju odlazak mladega, radno i biološki najproduktivnijeg dijela stanovništva.⁷

Iseljavanja Hrvata, bila ona trajna ili privremena, negativno su djelovala poglavito na porast stanovništva jer je kao trajan, a u pojedinim razdobljima i vrlo intenzivan proces, trajno narušavao biološku osnovu i izravno utjecao na sporiji porast stanovništva.

1.2. Teorijski okvir

Uz povijesni i demografski pristup migracijama, nezaobilazan je i onaj koji uključuje »duh vremena«⁸ i društvene čimbenike koji su u pozadini migracija, a koji se poglavito odnose na migracijsku motivaciju. Za objašnjenje, koje će se koristiti kao teorijski i konceptualni okvir u radu, primjenjivija od drugih, na hrvatski migracijski kontekst, čini se *push-pull* teorija, koju je razvio sociolog i demograf Everett S. Lee, a temelji se na proučavanju potisnih (*push*) i privlačnih (*pull*) čimbenika koji se objašnjavaju kao uzročnici smje-

⁵ Isto.

⁶ Šakić, Perić, »Osvrt na suvremene migracije«, 35-44.

⁷ Isto.

⁸ Duh vremena (njem. *Zeitgeist*) označava općenito prevladavajuća intelektualna uvjerenja, ideje, mišljenja i poglede na život tijekom određene epohe koji određuju sociološku, kulturološku i vjersku klimu i načela ponašanja te etiku određenog razdoblja. Izraz je izvorno bio isključivo znanstvene prirode, postao je poznat kroz rad filologa J. G. Herdera, a filozof C. A. Klotz koristio ga je godine 1760. u radu *Genius seculi*.

rova i opsega migracija.⁹ Teorija ne navodi samo objektivne čimbenike kao što je socioekonomski status, već vrednuje i osobnu percepciju o vlastitom statusu, zadovoljstvo iseljenika vlastitim životom, kao i njegove životne aspiracije.¹⁰

Potisni (*push*) čimbenici odnose se na one čimbenike koji potiču pojedinca da dragovoljno ili zbog prisile (ratnih konflikata, prirodnih nepogoda, katastrofa itd.) napusti svoju zemlju podrijetla. U potisne čimbenike također pripada i loše ekonomsko stanje, nedostatak posla, nemogućnost zapošljavanja i prilike za rad itd. Privlačni (*pull*) čimbenici odnose se na čimbenike u zemljama prijma koji pojedinca ili grupu potiču i privlače da napusti svoju zemlju. To su najčešće bolji uvjeti i prilike za zapošljavanje, bolja kvaliteta života, poboljšanje osobne kvalifikacije (npr. učenje novog jezika), prijatelji i obitelj u odredišnoj zemlji, bolji socijalni i zdravstveni sustav, bolja politička situacija itd. Lee navodi kako te dvije vrste čimbenika ovise o području podrijetla, području odredišta (cilja), posrednim zaprekama na putu između područja podrijetla i odredišta, kao i o samim osobama koje migriraju.

Na tragu takvih pristupa migracijama Međunarodna organizacija za migracije (IOM) ističe šest glavnih motivacijskih čimbenika¹¹: 1) *ekonomski čimbenici*, koji se odnose na privlačnost zemalja s boljim životnim standardom, gospodarskim rastom i mogućnošću zapošljavanja te su to potisni čimbenici; 2) *loše upravljanje zemljom*, velika korupcija, slabo razvijeno obrazovanje i zdravstveni sustav — ovi čimbenici su potisni čimbenici koji pojedinca ili grupu motiviraju na odlazak iz vlastite države; 3) *demografski čimbenici* — pretežito se odnose na supstituciju radne snage u razvijenim zemljama onom iz nerazvijenih zbog opadanja stope nataliteta i starenja stanovništva. To su privlačni čimbenici kao što su bolji uvjeti i prilike za zapošljavanje u razvijenim zemljama; 4) *čimbenici prouzročeni konfliktima i uskratim temeljnih ljudskih prava i osobnih sloboda*; 5) *ekološki čimbenici* — potresi, industrijske katastrofe, poplave i slično. Uz čimbenike pod brojem 4 to su potisni čimbenici koji prisiljavaju pojedinca ili grupu na napuštanje države; i 6) *čimbenici povezani s uspostavom transnacionalnih mreža* u razvijenim zemljama temeljenih na obiteljskim i rodbinskim zajednicama koji imaju privlačnu snagu.

⁹ Everett S. Lee, «A Theory of Migration», *Demography*, 3 (1966), br. 1, 47-57.

¹⁰ Milan Mesić, «Međunarodne migracije: teorijski pristupi». U: V. Puljiz, J. Tica i D. Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske — Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju*, Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 2014., 157-174.

¹¹ Vlado Šakić, «Globalna umreženost hrvatske dijaspore i jačanje razvojnih kapaciteta». U: M. Sopta, F. Maletić i J. Bebić (ur.), *Hrvatska izvan domovine*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2015., 61-64.

1.3. Suvremeno iseljavanje Hrvata

Prije kratkog osvrta na suvremeno iseljavanje, poglavito mladih iz Hrvatske, valja napomenuti da je, s obzirom na brojnost i sociodemografsku strukturu iseljenih ovaj val bio potpuno neočekivan unatoč »konceptu mobilnosti ljudi« kao jednom od temelja EU-integracijskih procesa, što se u dijelu hrvatskih medija i javnih politika promiče kao glavni potisni odnosno privlačni čimbenik iseljavanja.

U tom kontekstu navodimo da su se »već krajem 2008. nepovoljnom gospodarskom situacijom, negativnim rastom bruto domaćeg proizvoda, smanjenjem opće stope zaposlenosti, visokom stopom nezaposlenosti i dugotrajne nezaposlenosti, kao i padom standarda za mnoge građane, neadekvatnim plaćama s obzirom na kvalifikaciju, itd. mnogi pojedinci odlučili iseliti privremeno ili trajno.«¹² No najveća promjena dogodila se promjenom političkog konteksta, odnosno promjenom sustava i ulaskom Hrvatske u Europsku uniju kada su ukinute sve dotadašnje prepreke za iseljavanje, ali i rad u inozemstvu.

Prema godišnjim izvještajima Državnoga zavoda za statistiku od 2013. do 2022. iselile su se 303.692 osobe, no ti se podatci temelje na podacima MUP-a o odjavama prebivališta te je broj iseljenih zasigurno veći zato što te promjene dio iseljenih ne prijavljuje (barem ne odmah).¹³ No ono što je sigurno jest da migracijski saldo, odnosno razlika u broju useljenika i iseljenika, posljednjih nekoliko godina pokazuje negativan trend. Podatci pokazuju kako se najčešće iseljavaju mladi u dobi od 20 do 39 godina, radno sposobni pojedinci.¹⁴

Iako je gubitak ljudskog kapitala jedan od najnegativnijih učinaka iseljavanja mladih, među njima se često nalaze i visokoobrazovani pojedinci koji u potrazi za boljim uvjetima života i rada napuštaju Hrvatsku što dovodi do takozvanog odljeva mozgova. Još neki negativni učinci, prema radu Akrapa i suradnika,¹⁵ jesu gubitak financijskog kapitala iseljenika, smanjenje agregatne pažnje, manja ukupna zaposlenost, veća nezaposlenost i manje plaće

¹² Drago Župarić-Iljić, *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2016.

¹³ Krešimir Peračković, Stanko Rihtar, »Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske«, *Migracijske i etničke teme*, 32 (2016.), 295-317.

¹⁴ <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9939> (pristupljeno 15. 7. 2022.)

¹⁵ Anđelko Akrap, Marin Strmota, Krešimir Ivanda, »Iseljavanje iz Hrvatske od početka 21. stoljeća: uzroci i posljedice«. U: M. Sopta, F. Maletić i J. Bebić (ur.), *Hrvatska izvan domovine II*, Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskoga iseljništva — Centar za kulturu i informiranje Maksimir, 2017., 543-551.

komplementarne struke iseljenika, manja kompetitivnost, manja produktivnost te negativni utjecaj na rast BDP-a.

U tom kontekstu, iako se interes za istraživanje suvremenih hrvatskih migracija pojačava, malo je relevantnih istraživanja motivacije za iseljavanje mladih iz Hrvatske što je nužan korak za kreiranje migracijskih strategija na globalnoj i nacionalnoj razini.¹⁶

2. Cilj istraživanja

Na tragu teorijskog okvira i osvrt na suvremeni proces iseljavanja iz Hrvatske, cilj ovog istraživanja je utvrditi glavne motive iseljavanja i njihovu zastupljenost kod mladih iseljenika iz Hrvatske kroz prizmu njihovih stavova i mišljenja.

3. Metoda

3.1. Sudionici i postupak

Istraživanje je provedeno u sklopu projekta »zaJEDNO srce, jedna duša, jedna Hrvatska« potaknutog od strane Humanitarne udruge fra Mladen Hrkać. Online anketiranje bilo je u skladu sa zahtjevima Etičkog povjerenstva Instituta Pilar i uz jamstvo anonimnosti odgovora prema europskim propisima koji obvezuju i Hrvatsku (GDPR). Obuhvaćeno je novo punoljetno iseljenišvo (prva generacija) u dobi do 40 godina na području Europe. Uzorak je teritorijalno stratificiran prema zemljama u koje je, prema dostupnim okvirnim službenim evidencijama, iseljavanje relativno najčešće. Izbor jedinica proveden je sekvencijalno, postupkom snježne grude (*snowball*). Ključni zahtjev koji se postavlja pred takav način regrutacije (kako bi se približilo slučajnom izboru) redukcija je homogenosti, odnosno obuhvat relevantne varijabilnosti populacije prema obilježjima koja mogu utjecati na predmet istraživanja.¹⁷ U skladu s tim, postizanje heterogenosti ubrzano je na dva načina, biranjem početnih kontakata iz više izvora i zahtjevom da kontakti u okviru svakog koraka budu što različiti prema osnovnim sociodemografskim obilježjima. Tim je postupkom izbora postignuta sociodemografska heterogenost, uz dovoljnu apsolutnu zastupljenost relevantnih kategorija u realiziranom uzorku kojim su obuhvaćene 934 osobe (48% žena).

Budući da sociodemografska struktura iseljenišva nije dovoljno poznata, kao grubi oslonac poststratifikacije poslužili su nalazi reprezentativnih is-

¹⁶ Šakić, Perić, »Osvrt na suvremene migracije«, 35-44.

¹⁷ Julian Kirchherr, Katrina Charles, »Enhancing the sample diversity of snowball samples: Recommendations from a research project on anti-dam movements in Southeast Asia«, *Plos One*, 13 (2018), br. 8. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0201710> (pristupljeno 1. 7. 2022.)

traživanja u Hrvatskoj u kojima su zabilježene namjere iseljavanja, pod pretpostavkom da se sociodemografska struktura dijela populacije koja je iskazala čvrstu namjeru iseljavanja odražava i nakon ostvarenja te namjere. Veća strukturalna odstupanja realiziranog uzorka od tako procijenjenih populacijskih proporcija korigirana su ponderiranjem RIM (random iterative method) postupkom.

3.2. Obrada podataka

Primijenjena online anketa sadržavala je više skala i pitanja, no za odgovor na cilj rada, uz nužna sociodemografska obilježja, središnja analiza je, u skladu s teorijskim okvirom, temeljena na odgovorima ispitanika na pitanje otvorenog tipa — »Navedite tri najvažnija razloga zbog kojih ste se iselili iz domovine«.

Za obradu podataka upotrijebljena je tematska analiza sadržaja koja se koristi za prepoznavanje, analiziranje i izvještavanje tema unutar skupa podataka. Prema Braun i Clarke,¹⁸ tematska analiza uključuje nekoliko koraka. Prvi korak uključuje detaljno čitanje odgovora i bilježenje ideja. Drugi korak je stvaranje kodova, a treći se odnosi na sažimanje kodova tako da se pojedine kodove raspoređuje po temama. Četvrti korak uključuje razmatranje izdvojenih tema, a peti imenovanje izdvojenih tema. Budući da je cilj uz same odgovore, odnosno motive, bio prikazati i pojavnost pojedinog motiva, ispitanici su i frekvencije pojedinih odgovora.

4. Rezultati

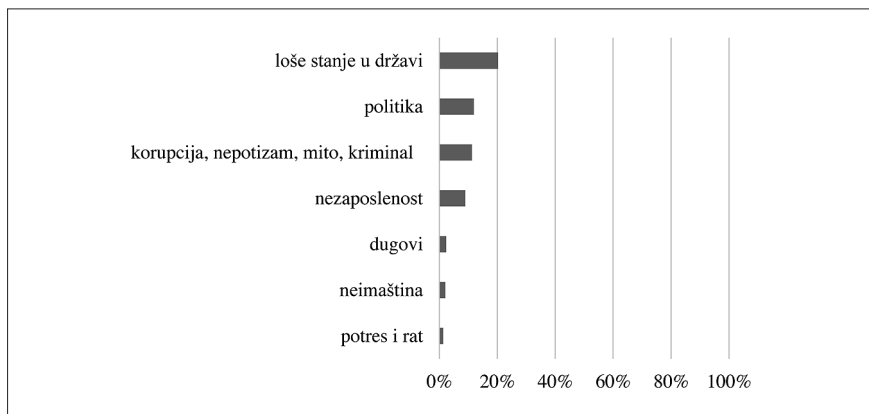
Kao što je navedeno, cilj istraživanja bio je iz odgovora na pitanje »Navedite tri najvažnija razloga zbog kojih ste iselili iz domovine« utvrditi najčešće motive zbog kojih mladi napuštaju Hrvatsku. Od 934 sudionika, njih 88,22% navelo je barem jedan razlog dok je dva razloga navelo njih 68,09%. Tri razloga navelo je samo 48,18% sudionika. Svi odgovori su kodirani te podijeljeni u dvije skupine prema teoriji potisnih i privlačnih čimbenika¹⁹, a prikazani su na slikama 1 i 2.

4.1. Potisni (push) čimbenici

Kao najčešći potisni čimbenik sudionici su navodili *loše stanje u državi* (20,23 %) koje se odnosilo na loše stanje u društvu, loš standard života, skup život, život bez perspektive, nesigurnost, neizvjesnost itd. U istom kontekstu sudionici su navodili neučinkovitost i nedovoljnu razvijenost institucija kao

¹⁸ Virginia Braun, Victoria Clarke, »Using thematic analysis in psychology«, *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2006.), br. 2, 77-101.

¹⁹ Lee, »A Theory of Migration«, 47-57.

Slika 1. Potisni čimbenici iseljavanja

što su školstvo i zdravstvo, kao i loše gospodarstvo i pravosuđe. Loše stanje u državi popraćeno je i emocionalnim stanjima koja su sudionici navodili kao razlog iseljavanja kao što su tuga, jad, žalost, depresija, osjećaj ugroženosti, razočaranje, nezadovoljstvo, ogorčenost. Neki od odgovora koji to opisuju su: »Imao sam loš posao u Hrvatskoj, troškovi su bili veliki a primanja mala«; »Razočaranje u državu, plaće su niske za troškove života«; »Nemogućnost normalnog življenja (zasićenost življenja od mjeseca do mjeseca, jako slabe mogućnosti napretka u svakom pogledu pa i financijskom)«; »Nismo imali dovoljno novaca za živjeti u Hrvatskoj«.

Drugi najčešće navođen razlog bila je *politika* (11,89 %), odnosno sudionici su navodili političke vođe (»slabo vođena država«; »nesposobna vlast«; »nemoralnost vladajućih«) i lošu političku situaciju kao razlog i motiv iseljavanja. U istraživanju s hrvatskim iseljenicima u Njemačkoj također se pokazalo da kao najvažnije razloge iseljavanja ističu »nesposobne poduzetničke elite, vodstva političkih stranaka te kriminal u privatizaciji i pretvorbi«.²⁰

U skladu s tim nalazima su i po učestalosti sljedeći razlozi koje navode sudionici ovog istraživanja: *korupcija, nepotizam, mito i kriminal* (11,23%) (»korumpiranost na svim razinama«; »kriminal i korupcija«, »korupcija, nepravda, administracija spora«) te *nezaposlenost* (8,89%) (»slabe mogućnosti zaposlenja«; »Bila sam nezaposlena, a muž nije dobivao plaću i nismo više mogli tako živjeti«; »Bili smo nezaposleni i muž i ja«; »Nisam mogao dobiti posao 3 godine i morao sam otići«). Iako je kao mnogo učestaliji razlog navođena prilika zapošljavanja i posao koji ih je čekao u inozemstvu, što će biti

²⁰ Tado Jurić, »Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi«, *Migracijske i etničke teme*, 33 (2017.), br. 3, 356.

prikazano kod privlačnih čimbenika, sudionici su također navodili dugotrajnu nezaposlenost koja ih je »prisilila« napustiti domovinu.

Nakon nezaposlenosti sudionici su navodili da su *dugovi* (2,35%) i krediti koje su imali u domovini bili razlog iseljavanja (»dugovanja i potraživanja od države«; »zapao sam u dugove i probleme«; »krediti, dugovi, minusi«; »Ušli smo u financijske probleme i nisu nam bile dovoljne plaće da to pokrijemo i da živimo normalno«), dok je manji postotak navodio da ih je na odlazak iz domovine »prisilila« *neimaština* (2,03%) i *siromaštvo* (»trbuhom za kruhom«; »siromaštvo, neimaština i glad«). Ekološke neprilike kao što su *posljedice rata ili potresa* (1,28 %) kao razlog iseljavanja navelo je samo nekoliko sudionika.

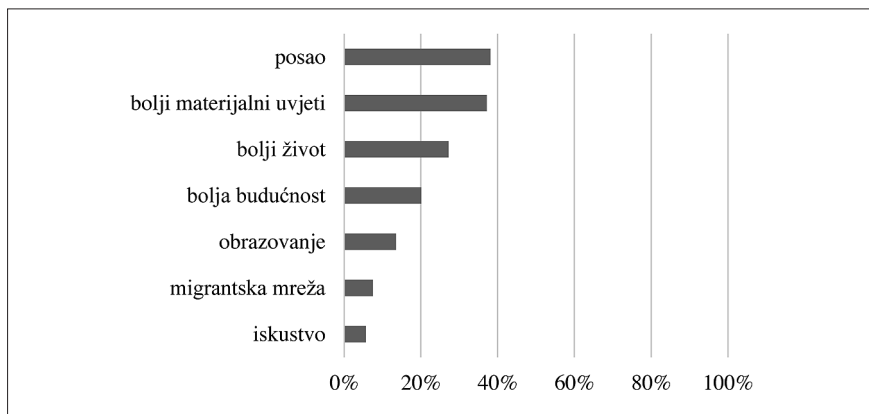
4.2. Privlačni (pull) čimbenici

Kao što je već navedeno, uz potisne čimbenike koji sudionike potiču da napuste svoju zemlju i da se isele, čimbenici koji ih vuku i privlače u druge države nazivaju se privlačnim čimbenicima. Kao najčešće čimbenike privlačenja sudionici u jednom istraživanju navodili su očekivanje da će u zemljama u koje se isele imati veće mogućnosti za bolju zaradu ili bolje uvjete rada, kao i bolju kvalitetu života.²¹

Nalazi koji to podupiru nalazi su i ovog istraživanja. Sudionici su kao razlog iseljavanja najčešće navodili *posao* (38,12 %), odnosno zaposlenje koje ih je čekalo ili koje su ostvarili pri dolasku u inozemstvo. Sudionici su navodili kako su ih u pogledu posla privukli bolji uvjeti na radnome mjestu, redovito plaćen posao, poštovanje prava radnika, kao i više mogućnosti za napredovanje. Evo nekih odgovora: »Dobio sam posao koji nije nužno bolji, ali su uvjeti humaniji — slobodni dani, normalan godišnji, plaćeni prekovremeni«; »Nisam htjela studirati nego odmah početi raditi i rodbina mi je našla posao sa super plaćom koji mi se sviđa«; »Rodbina je pronašla posao meni i sestri i dali nam smještaj, otišli smo uštediti što više novaca«; »Dobio sam dobru ponudu za posao u Njemačkoj i to je jedini razlog«.

Nadalje, sudionici su kao sljedeći najvažniji razlog navodili *bolje materijalne uvjete* (37,15 %), koji su podrazumijevali bolje plaćene poslove (»dobila sam posao s vrlo dobrom plaćom«), mogućnost lakše i brže zarade (»da zaradim novaca«), osiguravanje bolje mirovine, bolje plaće za fakultetski obrazovane (»bolja plaća nakon fakulteta«).

²¹ Jurić, *Suvremeno iseljavanje Hrvata*, 356.; Kristina Kozić et al., »Analiza stavova ispitanika o razlozima recentnog iseljavanja mladih iz RH u razdoblju između 2015. i 2018. godine«. U: M. P. Kaselj (ur.), *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2020., 1044-1062.

Slika 2. Privlačni čimbenici iseljavanja

Nakon toga, sudionici su navodili kako su napustili domovinu i iselili se jer su težili za *boljim životom* (27,20 %) (»Potraga za boljim standardom«; »Tamo je lakše i bolje živjeti.«; »Shvatili smo da bi mogli ostvariti skupa puno toga više ovdje u Njemačkoj nego dolje«) i *boljom budućnošću* (20,13 %) (»Nada u bolju budućnost za nas, za našu djevojčicu, veće zadovoljstvo u radu«; »Potraga za boljim životom i budućnošću«) za sebe i članove obitelji, posebno djecu.

Sudionici su se na odlazak iz domovine odlučili i zbog *obrazovanja* (13,49 %), odnosno kako navode, upisa na željeni studij (»Jedini razlog mog iseljenja je bilo studiranje na fakultetu koji sam htjela«), boljeg sustava obrazovanja, bolje i »jače« diplome nakon završenog studija (»Diplomiranje na prestižnom fakultetu nakon kojeg je posao vani zagarantiran«).

Iz navedenih odgovora sudionika moglo se uočiti kako su se neki iselili iz domovine na poziv članova obitelji i prijatelja što je fenomen poznat pod nazivom *migrantska mreža* (7,49 %). Teorija migrantskih mreža, naime, objašnjava kako iseljenici stvaraju i održavaju socijalne veze s drugim migrantima, kao i s obitelji i prijateljima kod kuće, a olakšavaju daljnju migraciju pružanjem informacija pojedincima koji se žele iseliti.²² Najvažnija funkcija migrantskih mreža je pronalazak posla osobama koje se žele iseliti što se pokazalo i u ovom istraživanju.²³ Evo nekih odgovora sudionika kao potpore toj tvrdnji: »Rodak mi je pronašao posao koji je bio puno bolje plaćen od posla koji sam imao doma«; »Otišla sam u posjet rodbini, upoznala Nijem-

²² Stephen Castles, Hein De Haas, Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014., 39.

²³ Milan Mesić, *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*. Zagreb: FF Press, 2002.

ca za kojeg sam se nakon dvije godine i udala te se preselila k njemu»; »Vidjela sam koliko mojih prijatelja tu dobro napreduje i uživa»; »Tata mi je sredio posao koji je već bio tamo«.

Manji broj sudionika naveo je *iskustvo* (5,67%) života u inozemstvu kao razlog i motiv za iseljavanje: »Znatiželja, stjecanje iskustva na stranom tržištu, odvajanje od roditelja»; »Htio sam živjeti u inozemstvu neko vrijeme»; »Probavanje nečeg novog»; »Želja za promjenom, nova avantura«.

5. Zaključna rasprava

Prije sažetog opisa glavnih nalaza istraživanja i općeg zaključka nužno je podsjetiti na metodološka ograničenja ovakvih istraživanja²⁴ te tegobe provedbe istraživanja u »pandemijskim« uvjetima. Zbog toga je i smanjena mogućnost generalizacije nalaza.

Istraživanje je pokazalo da se motivacija mladih iz Hrvatske prema njihovim iskazima i mišljenjima, sukladno teorijskom okviru, temelji na komplementarnom djelovanju potisnih i privlačnih čimbenika, pri čemu privlačne percipiraju jačim motivacijskim čimbenicima za odluku o migriranju. Među potisnim čimbenicima ističu se loše upravljanje državom, loša politička situacija, korupcija i kriminal povezan s nepravednim modelom privatizacije, nepotizam i slabe perspektive zapošljavanja. U manjoj mjeri navode se i opterećenje kreditnim i drugim zaduženjima te prijetnja siromaštva. Među privlačnim čimbenicima ističu se bolje perspektive u zapošljavanju, poboljšanje materijalnog statusa te u skladu s tim bolji uvjeti života i bolja budućnost za pojedince i obitelji. U manjoj mjeri sudjeluju i bolja obrazovna očekivanja, utjecaj »migrantskih mreža« te želja za stjecanjem novih iskustava.

Rezultati se većinom uklapaju u ponuđeni teorijski okvir uz napomenu da su u pogledu čimbenika koje navodi IOM u kontekstu suvremenih migracija u ovom istraživanju potvrđeni oni pod brojem 1 (ekonomski čimbenici), 2 (loše upravljanje državom) i 6 (djelovanje migrantskih mreža). Čimbenici navedeni pod 4 (konfliktna stanja i uskrate ljudskih prava) nisu navođeni kao važniji motivatori za migriranje, dok se demografski čimbenici (broj 3) odnose poglavito na useljavanje odnosno zamjenu populacije što može biti posljedica velikog odljeva mladih iz Hrvatske u budućnosti²⁵, a nije obuhvaćen ovim istraživanjem.

²⁴ Vidi: Stanko Rihtar, »Metodološki aspekti istraživanja iseljeništa web-anketama«. Rad dostupan u ovom broju časopisa.

²⁵ Stjepan Šterc, Monika Komušanac, »Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske — izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?«, *Društvena istraživanja*, 21 (2012.), br. 3, 693-713.

U hrvatskom kontekstu u sličnom istraživanju na drugom uzorku²⁶ pokazalo se kako su potisni čimbenici češće navođeni razlozi i motivi iseljavanja, dok nalazi dobiveni u ovom istraživanju potvrđuju nalaz Peračkovića i Rihtara²⁷ kako ljudi ne žive samo kako bi preživljavali i imali minimalne životne uvjete već teže za boljim i višim, odnosno odlaze u bogatije zemlje gdje će imati bolje uvjete života za sebe i svoje obitelji. U navedenom istraživanju potvrđena je hipoteza da suvremenom iseljavanju, posebno mladim, pogoduje i sklonost materijalizmu kao latentan motiv. To je u skladu i s nalazima ovog istraživanja s obzirom na to da su sudionici kao češće razloge navodili privlačne čimbenike, odnosno želju za boljim materijalnim uvjetima, boljim životom i budućnošću za sebe i svoju djecu.

Jače isticanje privlačnih motivacijskih čimbenika od potisnih vjerojatno je u određenoj mjeri povezano s integracijom Hrvatske u EU i zapadni kulturni krug, što znači da bi se važnost tih čimbenika kao motiva za iseljavanje u budućnosti mogla i povećavati s umnažanjem novih mogućnosti i lakšim uvjetima migriranja iz Hrvatske nakon ulaska u Schengen i prelaska na euro kao nacionalnu valutu. Takav proces, zbog postojećeg i budućeg demografskog osipanja, nužno bi djelovao kao privlačni čimbenik za useljavanje migranata iz zemalja siromašnijih od Hrvatske, osobito iz zemalja pogodjenih ratnim konfliktima i ekološkim katastrofama.

U ponuđenom teorijskom i empirijskom kontekstu dvije se poruke mogu smatrati važnijim od drugih. Prva se odnosi na nužnu promjenu odnosa prema suvremenim migracijama na nacionalnoj razini s obzirom na to da se od početka iseljeničkog vala na koji se odnose ovo i druga spomenuta istraživanja loše upravljanje državom i slabe perspektive za mlade u usporedbi s drugim zemljama sustavno navode kao glavni potisni motivacijski čimbenik iseljavanja. Druga se odnosi na nužnost daljnjih istraživanja te na proširivanje znanstvenih spoznaja na kojima je jedino moguće temeljiti ciljne javne politike.

Katarina Perić Pavišić, Vlado Šakić, Stanko Rihtar:
**Migration Motivation of Croatian Youth
 Through the Prism of Certain Views and Opinions**

Croatia, as a traditionally emigrant country, has experienced large population emigrations since the 15th century, and this trend has continued until today. With Croatia's entry into the European Union, the conditions for migrating have changed significantly, and it has never been easier to

²⁶ Jurić, »Suvremeno iseljavanje Hrvata«, 337-371.

²⁷ Peračković, Rihtar, »Materijalizam kao društvena vrijednost«, 295-317.

migrate, with the majority of people emigrating being young people of working age between the ages of 20 and 39. This is also evident from the net migration, that is, the difference in the number of immigrants and emigrants, which has shown a negative trend in the last few years. Knowing and understanding the emigration motives is one of the most important preconditions to being able to influence the factors that encourage young people to emigrate. Therefore, the aim of this research was to determine the main emigration motives and their representation among young emigrants from Croatia through the prism of their attitudes and opinions. The research was conducted as part of the »zaJEDNO srce, jedna duša, jedna Hrvatska« project, which was encouraged by the Humanitarian Association of Father Mladen Hrkać. The research focused on new emigrants to European countries, aged 18 to 40. The results show that, according to their statements and opinions, the motivation of youth from Croatia, in accordance with the theoretical framework, is based on the complementary effect of push and pull factors, whereby the pull factors are perceived as stronger motivational factors for the decision to migrate. This research, in addition to providing and expanding insight into the motivational factors of Croatian youth through their attitudes and opinions, emphasizes the necessity of further research and the expansion of scientific knowledge on which it is possible to base public policies.

Key words: *migration motivation, youth, emigration, attitudes, opinions*